

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Károlyi Sándor

Idő

"1942"

Személy

Szerző: Ijjas Antal

Cím: Egy kései reformer

(Károlyi Sándor gr.)

Forrás:

Nemzeti Ujság

137
(Hely)

1942 júl. 8.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

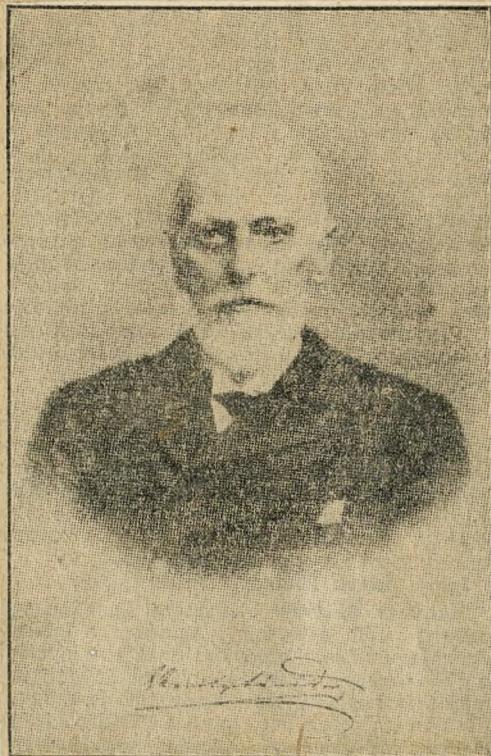
(C)

EGY KÉSEI REFORMER

írta: IJJAS ANTAL

Egyetlen fényképét, ami fennmaradt, egy csoportképből kellett kivágni és kinagyíttatni, máskülönben nem maradt volna róla olyan ábrázolás, amely ilyen hitelesen mutatná a keskeny és finom főt, kissé kiálló arcsontjaival, ritkás és hófehér, de erősszálu haj, bajusz és szakáll szögletes diszei közé fogva, okos és mély pillantását, amelyből akarat és fegyelem árad. Régi családi albumok a múlt század végéről: még őriznek ilyen finoman kivésott öregur-arcokat. Azét a nemzedékét, amely a század végén töltötte be hetvenedik évét, vagy még ennél is többet. Iszonyu távolság ez a ma élő fiataloknak: dédapáik nemzedéke. Az a generáció, amely az 1860-as években élte életének harmincas éveit, s 1880-ban volt ötven év körül. Akit ez az arckép ábrázol, gróf Károlyi Sándor ehhez a nemzedékhez tartozott.

Már pusztán ezért is érdemes volna emlegetni. Hisz életévének sora a régi és új Magyarországot köti össze. 1831-ben, amikor megszületett, Pest még kicsiny és ódon város, alig akkora, mint a mai Belváros, körülötte kertek, mezők, homok-sivatag, nádasok. Széchenyi éppen negyven éves. Petőfi: tizéves kisfiú. Az országnak egyetlen vasutvonala sem volt. Az országgyűlés még Pozsonyban ülésezett. Amikor pedig 1906-ban meghalt: már tizéve múlt, hogy elzengtek a millennium

harangjai, Magyarország már régóta modern ország volt, át és átszelve vas-pályák-hálózatával, táviródrótokkal, utak-

kel, Budapest közel milliós lakosu város, sőt ott huzódik körülötte már elővárosainak utcaterengere és gyártengere is. Autó van, a levegőbe már beleröppentek az első repülőgépek, s megvan a rádió közvetlen elődje, a szikratáviró. Az élet formáinak eltéréseiben a mi nemzedékünk valószínűen nem érhet meg ekkora fejlődésbeli különbségeket. Hisz mikor ez a nemzedék megszületett, még nem volt közhasználatu a petróleum. Amikor pedig meghalt: már unott és előregedett valami volt a gáz, s már régóta villannyal világítottak. Az a figyelmes és elmélyedt vonás, amit ennek a nemzedéknek arca mutat, bizonyára ezekre a változásokra való szegezetségből ered. Ennek a nemzedéknek, ugyanennek a nemzedéknek szerepe minden országban más és más. Németországban ez volt a Második Birodalmat építő „tölgyfa-nemzedék“. Olaszországban az Unita Italia-é. Franciaországban a második császárság és a harmadik köztársaság izgékony változásaié. Magyarországon: fiatal korában a reformnemzedék utoisó hulláma volt ez a generáció, amelyhez Károlyi Sándor tartozott.

Európaibb műveltségű, de ennyire töretlenül magyar lelkű nemzedék sem azelőtt, sem azóta nem bukkant fel a magyarság életében. Ez a generáció huszéves korában országoshirű író, mint Petőfi és Jókai, huszonnégy—huszonhat éves korában akadémiai tag, mint Eötvös, Csengery és Szalay. Eötvös még nincs harmincéves, amikor megírja a Karthauzait, s ugyanilyen korban Csengery és Szalay szintén országoshirű publicisták. Hogy nemcsak latinul és németül, hanem anglo-

ul és franciául is tudnak és olvasnak, nemcsak olvasnak, hanem élnek is nyugat szellemi változásait: e nemzedék számára több volt, mint divat. Valóság és színvonal volt. A szabadságharc bukása, utána az emigráció traumikusan megritkította, majd szétszórta és irtózatosan megrostálta ezt a nemzedéket. Vezetőiből és kiválóbbjaiból alig maradt meg mutatón néhány. Köztük éppen Károlyi Sándor is. Hogy mit tudott volna művelni a reformnemzedék: azt az ő életpéldája mutatja.

Ez a szikár és szívós öregur — már csak ebben az életkorban s ilyenek marad meg a nemzet emlékezetében — pontosan azokat a gazdasági elveket hangoztatta, amiket ma kormányakciókkal kell fáradságosan megteremteni: a nemzet történelmi osztályainak munkálkodásából eredő keresztény gazdasági életet kívánt, keresztény gazdasági középosztályt és kisközéposztályt, s különösen falusi rétegek gazdasági megszervezését és megszerveződését. Ezt kívánta. Olyan világos látással, hogy terveit szemlélve és írásait olvasva: nem elégedhetünk meg azzal, hogy „a magyar szövetkezetek atyja“ jelző alatt könyveljük el őt. Hát igen, kétségtelen, hogy — roppant áldozatokkal, szívós akarattal, kegyetlen kitartással — megteremtette a magyar szövetkezeti mozgalmat, sőt az első magyar szövetkezeti hálózatot, megteremtette az első magyar hitelszövetkezeteket, gazdasági egyesületeket hívott létre (s ami szorosán nem tartozik ide: „békebeli“ száz ezreket és milliókat költött olyan célokra, amik ma az állami szociálpolitika tár-

gyai). De mindezek mögött mégis ott van valami más: a nemzet modern gazdasági öntevékenységének megszervezése, a keresztény és magyar gazdasági élet. Széchenyi és a ma között ebből a szempontból ő az egyetlen kapocs és a legnagyobb alkotó.

Milyen különös: halála óta harminchégy évnek kellett eltelni, hogy első terjedelmesebb életrajza (Gróf Károlyi Sándor élete és alkotásai, irták Kovalovszky Miklós és Solt Andor) megjelent! Három teljes évtizednek kellett elmúlnia, hogy helyes távlatban és értékrendszerben lássuk alakját, amely kortársainak többsége számára, a közönyösek vagy akár az átlagosan jóindulatúak számára is, semmivel sem jelentett többet, mint egy nagyuri politikus és gazdaságpolitikus makacs és egyoldalú magánkezdeményezéseit, legfeljebb afféle nagyobb szerű jótékonyági munkát, a falusi és kisvárosi kisember „megsegítését”. Pedig amit ő akart, sőt még is valósított, az sokkal több ezeknél. Terveivel itt jár a ma aktuális szükségletek legizgalmasabb és leggyűlékonyabb zónáiban.

Csak egy pillantás órá magára és ezekre. 1834-ben születik a gróf Károlyi családból, a magyar főnemességnek ahhoz a rétegéhez tartozik, amely megérti és továbbéli Széchenyit. Halálos komolysággal és óriási műveltséggel készül leendő feladataira. 1848-ban, 1849-ben ő is ott van a szabadságharc hadainak rohamai és füstfelhői között. Utána emigráns hosszú ideig, de hamarosan megújja a franciaországi emigráció külpolitikai lázálmain. Az ötvenes évek Párisa, Fran-

ciaországa és Angliája érdekli. Ne feledjük el: Husz-harminc évvel vagyunk csak később az ifjú Széchenyi tanulmányutjai után. Folytatja ezeket a tanulmányutakat. Távolból egyre erősebb a nyugati fejlődéstől elzart magyar földnek és birtokainak hiánya. Amnesztiát szerez, hazajön, itthon zord és spártai takarékosággal rendezesdi birtokait. Sokáig nem politizál. Elményeit és fejlődését részleteiben nem ismerjük ezután, az eddig feltárt életrajzi anyag itt hiányos, de egyszer csak előtűnik van készen. „Hitel!” — volt Széchenyi programjának első pontja, általános kívánságként a magyar gazdasági élet finánciális ellátására. Ő ennek egyik konkrét részletét ragadja meg: a magyar falu és a magyar kisember hitellel, forgótőkével való ellátásának szükségességét és gazdasági megszervezésének szükségességét. Valljuk meg: máig sem megvalósított program. Pedig mennyit beszélünk azóta is! És mennyi mindenről.

Oh, ez az akkor elhagyatott magyar falu és elhagyatott magyar kisember! E sorok írója a magyar parasztság XIX. századi történetét írva meg nemrég döbben rá, micsoda irtózatos fejlődésbeli hátrányokat okozott az, hogy a század második felében jobbágyból parasztsággá lett kisbirtokos rétegnek sem alap-, sem forgótőkéje nem volt, sem gazdasági önszerveződése nem volt, ugyancsak nem rendelkeztek semmi ilyennel a többi kisember-rétegek sem. Ez a kiesés négy nemzedékkel marasztalta el a magyar kisbirtokszerkezet gazdasági fejlődését szerencsésebb nemzeteké mögött. Franciaország, Belgium, Hollandia és Dánia mezőgazda-

sági tájai gazdag kertországokká lettek: a magyar tájak még hosszú ideig ott maradtak a szemtermelésnek a XIX. század nemesi birtokaitól átvett formájának hullámvölgyében. Hogy ebből kiemelkedjenek, pénzt szerezni nekik, tőkéről gondoskodni egy tőke nélkül elindult mezőgazdasági réteg számára, gazdasági szerkezetet adni neki: ez volt Károlyi Sándor látomása. Hogy ezért ő alapította meg a hitelszövetkezetek első rendszerét, amelyből az OKH hálózata kinőtt és ő alapította meg azokat a szövetkezeteket, amelyekből a legnagyobb magyar szövetkezet-hálózat lett: szinte csak részletkérdés. Szövetkezeti sajtót teremtett, gazdaköröket, gazdalapokat — szinte ez is csak részletkérdés. Alakjára feltekintve s azt kellő távlatba állítva csak most látjuk, hogy az mennyire modern, törekvései mennyire maiak, ha besétálna az általa alapított intézmények tanácsstermeibe és elfoglalná elnöki székét: zökkenés nélkül tudná átvenni a vezetést anélkül, hogy bármi is új lenne neki. Ki mondhatná ezt ugyanabból a nemzedékből, amelyhez tartozott? Tisza Kálmán nemzedékéből!